

Asiantuntijalausunto Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle 15.4.2020

Saara Lilja-Rothsten

Asia: O 5/2019 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2019 – 2023

MUUTOKSESSA TARVITAAN YHTEISTYÖTÄ JA UUDEN OPPIMISTA

Tämä asiantuntijalausunto perustuu tieteellis-hallinnollis-kokemukselliseen ymmärrykseen yhteiskunnallisen resilienssin vahvistamisesta, joka syntyi erityisesti vuosina 2017–2019 globaalissa yhteistyössä, kun Suomi toimi Arktisen neuvoston puheenjohtajana. Arktisessa yhteistyössä on laadittu *Arctic Resilience Action Framework (ARAF 2017)*, joka on sosio-ekologinen tieteellinen viitekehys arktisten alueiden ja yhteisöjen kriisinkestävyyden vahvistamiseksi. Toteutimme USAn sisäministeriön, Ruotsin Resilienssikeskuksen ja Arktisen neuvoston sihteeristön asiantuntemuksen avulla yhteistyössä ensimmäisen Arktisen resilienssifoorumin syyskuussa 2018 Rovaniemellä. Nyt koronakriisissä toimimiseksi ja yhteiskuntamme kriisinsietokykyä vahvistaaksemme on tärkeää hyödyntää se osaaminen, joka kasvoi noina vuosina ja systemaattisesti tukea yhteiskuntamme muutoksensietokykyä hyvinvoinnin varmistamiseksi.

Resilienssi tarkoittaa muutoksensietokykyä, sisua ja joustavuutta - siis sitä sitkoa, jota tarvitaan, jotta yhteiskunnan tärkeät toiminnot sopeutuvat muutoksiin ja palautuvat toimiviksi häiriön jälkeen. Resilienssin ytimessä on ihmisen kyky oppia muutoksessa sekä toimia suhteessa muihin ihmisiin sekä ympäristöön (ARAF 2017). Pelkkä yksilön mukautumiskyky ei riitä, vaan kriisissä tarvitaan organisaation ketteryttä, koordinaatiota ja nopeaa oppimista (Malinen ym. 2020).

Ilmiönä kriisinsietokyvyssä on kyse ihmisen ja yhteiskunnan toimimiskyvykkyydestä. Kriisi on kriisi, vaikka mittakaavat vaihtuvat. Kriisin taustalla voi olla pandemia, sota, luonnonkatastrofi, ilmastonmuutos tai arjen kriisit. Kriisinhallinnassa ja erityisesti selviytymisessä on kyse kyvystä oppia uutta, tehdä yhteistyötä ja tuottaa uusia luovia ratkaisuja (Malinen ym. 2020).

Voimmeko hyödyntää arktisen yhteistyön hedelmiä nyt tässä kriittisessä tilanteessa? Teimme resilienssifoorumiin rajauksen ja nostimme globaalissa yhteistyössä käsittelyyn ilmastoresilienssin, koska arktinen alue lämpenee kaksi kertaa nopeammin kuin muu maailma. Arktisten alueiden ihmiset, luonto, elinkeinot, kulttuuri ja hyvinvointi ovat uhattuina, koska todistetusti jäätiköt sulavat ja merenpinta nousee ja siksi kriisinsietokyvyn vahvistamisen tarkeys korostuu. Ilmastoresilienssin vahvistaminen on käytännössä yhteistyökykyä lisätä samanaikaisesti ilmastonmuutosta hillitseviä toimia ja kykyä sopeutua sekä varautua muutokseen (Lilja-Rothsten 2018). Resilienssin käsittely tarkoittaa siis myös ilmastoturvallisuutta ja ilmastokestävyyttä. Koronakriisi on osoittanut meille kuinka haavoittuvainen globaalisti verkottunut maailmamme on. Meidän tulisi arvioida huolella koko osaamispohjamme muutoksensietokyvyn vahvistamiseksi, koska kyse on yhteisestä kriisinhallinnastamme. Arktisen yhteisön ja yhteistyön opeista ja osaamisesta voimme saada ratkaisuja koronakriisin hallintaan lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.

Arktisen yhteistyön ytimessä on rakentavan kommunikaation ylläpitäminen, ihmisten elinmahdollisuuksien turvaaminen ja ympäristönsuojelu. Erittäin hienovaraisella tavalla yhteistyössä pohdimme ilmastoresilienssin vahvistamista ja kaikki arktiset maat eli Venäjä, USA, Kanada, Ruotsi, Norja, Islanti, Tanska (Grönlannin vuoksi) ja Suomi sekä alkuperäiskansat, tieteelliset työryhmät ja koko arktinen yhteisö mietti parhaita käytänteitä sietokyvyn kasvattamiseksi ja ennakkoinnin parantamiseksi (Metsähallitus 2018, Ulkoministeriö 2018).

Millä keinoin yhteiskunnallista resilienssiä eli kriiseihin liittyvää sieto- ja sopeutumiskykyä voitaisiin ymmärtää ja kasvattaa?

Yhteiskunnan resilienssiä voidaan vahvistaa lyhyellä ja pitkällä aikavälillä suunnitelmallisella riskienhallinnalla sekä mukautumiskyvyyden vahvistamisella. Mukautumiskyvyn keskeiset osatekijät ovat ihmistä arvostava kulttuuri, oppiminen, sisäinen ja ulkoinen yhteistyö sekä johtaminen (Malinen 2020). Nämä kaikki tekijät nousivat esille myös arktisen resilienssifoorumin tuloksissa (Halonen & Sepponen 2018, Koivurova & Kähkönen 2018, ARAF 2019). Yhteiskunnan sopeutumiskyvyn tukemiseksi on vahvistettava eri organisaatioiden kykyä oppia muutoksessa ja kykyä rakentaa luottamuksellista yhteistyötä eri toimialojen kanssa. Työn varmistamiseksi tarvitaan ihmisläheistä ja empaattista johtajuutta, jossa asetetaan selkeä tavoite ja johon yhdessä sitoudutaan.

Koronakriisi on niin haasteellinen ja kiireellinen, että ilman globaalia yhteistyötä sekä paikallista sitoutuneisuutta emme saavuta tuloksia. Meidän tulee kirkastaa yhteistä tavoitettamme ja jakaa ja vaihtaa parhaita käytänteitä, ohjeita sekä ideoita, jotta minimoimme vauriot. Tiedonhallinta on aivan keskeisessä roolissa, jotta ymmärrämme mihin suuntaan olemme menossa, miten ilmiö etenee ja mitkä toimintatavat ovat parhaita. Tiedon hallitsemiseksi ja osaamisen kasvattamiseksi avainasemassa on eri toimijoiden välisen yhteistyön varmistaminen. Liian usein kilpailu on esteenä parhaiden ideoiden syntymiselle. Muutoksensietokyvyn kasvattamiseksi tarvitaan psykologiseen turvallisuuteen perustuva yhteistyörakenne, joka mahdollistaa oppimisen ja jakaa parhaita innovaatioita kaikille.

Suomen huoltovarmuusorganisaatio on vahva ja historiallinen. Muutoskestävää yhteiskuntaa on rakennettu viimeaikoina muuttuvan ilmaston näkökulmasta esimerkiksi, kun ilmastopoliittinen strategiatyö kytkettiin osaksi ennakointi- ja turvallisuuspolitiikkaa. Ilmatieteenlaitoksen koordinoima SIETO-hanke sää- ja ilmastoriskienhallinnan vahvistamiseksi tuki poliittista valmistelua ilmastokysymyksen jäsentämiseksi turvallisuusympäristömme osaksi (Tuomenvirta ym. 2018). Hankkeen tulokset tukivat Kansallisen riskiarvion päivittämistä sekä kansallisen ja alueellisen riskiarvion valmistelua. Turvallisuuskomitea palkitsi Kansallisen ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelman 2022 seurantaryhmän viime vuonna Timanttiteko-palkinnolla osoituksena onnistuneesta yhteistyöstä yhteiskunnan turvallisuusympäristön vahvistamiseksi (Valtioneuvosto 2019). Yhteistyö ei voi perustua vapaaehtoisuuteen vaan yhteistyötä vaalivia poikkisektoriaalisia tieteen-käytännön ja päätöksenteon rakenteita tulee vahvistaa resilienssin turvaamiseksi. SIETO-hankkeen viitekehys voi tukea eri toimialat ylittävän haavoittuvuuden vähentämistä, jotta talouden ja terveyden haavoittuvuus saadaan minimoitua (Tuomenvirta ym.

2018, Tuomenvirta ym 2019). Myös Winland-konsortio 2019 on rakentanut ymmärrystä yhteiskunnallisen resilienssin vahvistumiseksi. Muutoksen sietokykymme on jatkuvasti haastettuna ja siksi resilienssiekosysteemin rakentaminen vaatii jatkuvaa oppimista ja uudenlaisia yhteistyörakenteita ja tapoja tehdä. Tämän vuoksi SIETO-riskienhallinnan toimintamallia tulee jatkokehittää ja katsoa yhdessä pandemian riskit taloudelle, turvallisuudelle, terveydelle ja hyvinvoinnille.

Lausunnossa on hyvä erotella lyhyttä ja pitkää aikaväliä koskevat näkemykset sekä pandemian positiiviset ja negatiiviset seuraukset, mikäli esitetty kysymys soveltuu tällaiseen ennakoivaan tarkasteluun.

Lyhyellä aikavälillä eli nyt akuutin kriisin ollessa päällä on keskityttävä kriisin johtamiseen. Resilienssin vahvistamisen näkökulmasta se tarkoittaa oikea-aikaisen tiedon varmistamista ja oikeanlaisen ohjeistuksen antamista, jotta yhteiskunta osaa toimia muutoksessa. Tiedolla johtamisessa korostuu ilmiön kuvaamisen ketteryys, jotta osataan hyödyntää ne kokemukset, joita meillä jo on toteutuneesta. Kokemuksellisuuden hyödyntäminen on tärkeää hyvinvoinnin turvaamiseksi (Tiihonen 2014). Samanaikaisesti on vahvalla viestinnällä tuettava ihmisten ohjeiden noudattamista, osaamista ylläpitää hygieniatasoa ja kykyä vahvistaa omaa vastustuskykyä viruksia vastaan. Lisäksi toimet yhteisöllisyyden vahvistamiseksi ovat tärkeitä, jotta yksinäisyys ei lisäännä. Yhteisöllisyys on vastuunottamista muista ihmisistä. Työ mielenhallinnan lisäämiseksi ja toivon rakentamiseksi on tärkeää, jota yhteiskunnassa säilyy luottamus, että asiat järjestyvät.

Luovuuden ja kokemuksellisuuden merkitys on keskeinen kriisinhallinnassa. Esimerkiksi Arktisessa resilienssifoorumissa nousi kumppanuuden (partnership) ja tarinallistamisen (story telling) merkitys tärkeiksi muutoksensietokykyä vahvistaviksi tekijöiksi (Halonen & Sepponen 2018, ARAF 2019). Kyse on asian jakamisesta ja asian ymmärrettävyyden varmistamisesta. Rakentavan viestinnän merkitys on keskeinen, jotta halu toimimiseen saavutetaan. Esimerkiksi Kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumis suunnitelman 2022 toimeenpanossa korostettiin ratkaisukeskeistä viestintää, jossa esiteltiin käyttöönotettavia ratkaisuja ja tuotiin toivoa sää- ja ilmatoriskien hallitsemiseksi (Ilmastonmuutoshaltuun 2018). Myös lasten ja nuorten mukaan ottaminen havahduttaa asian tärkeyteen ja rakentaa toivoa sekä yhteisöllisyyttä, esimerkkinä Huomennakin musiikkivideo (Makaroff 2019). Ihmisten käyttäytymisen muuttamisessa ja sietokyvyn lisäämisessä olennaista on, että esimerkiksi tieto pandemiasta selviämisestä muuttuu ihmisten arjessa merkitykselliseksi kokemuksiksi ja sitä kautta elämäntavoiksi sekä arjen rutiineiksi. Kokemuksellisessa oppimisessa tämä tapahtuu tukemalla elämyksiä, identiteettiä, osallisuutta ja toimijuutta vahvistavia kokemuksia. Esimerkiksi luonto- ja musiikkikokemukset voivat tukea toivon rakentumisessa ja muotoutua arkea auttaviksi kokemuksiksi (Tiihonen 2018).

Pitkällä aikavälillä on arvioitava eri yhteistyötahojen toiminta ja vahvistettava eri toimialojen välistä yhteistyötä sekä tiedon jalkautumista päätöksenteon tueksi. Muutoksessa haastetaan kykyämme ymmärtää eri toimialoja ja toimia yhdessä uusien ratkaisujen saavuttamiseksi. Jokaisen toimialan on otettava muutoksesta vastuu ja rakennettava resilienssiä ja riskienhallintaa omasta

lähtökohdastaan, mutta samalla on varmistettava vuoropuhelu, mahdollisesti yhteisillä mittareilla. Pitkällä aikavälillä on rakennettava myös toivoa tuovia tulevaisuuden skenaarioita.

Korona-pandemian negatiiviset vaikutukset ovat laajat; sosiaalista ja taloudellisista ahdinkoa, ihmishenkien menetyksiä, surua, konkurssveja, työttömyyttä, mielenhorjumista, päihteiden käyttöä ja lamaantumista. On tärkeää huomioida, että myös ilmastonmuutokseen sopeutumattomuus voi aiheuttaa vakavia riskejä ihmisten terveydelle ja taloudelle (Lija-Rothsten 2019 a,b).

Pandemian positiivisiksi nähdystä asioista me voimme saada toivoa ja rakennuspalikoita kriisinhallintaan nyt ja kriisin jälkeiselle ajalle. Tämän vuoksi on tärkeää jo nyt pyrkiä jäsentämään toivon elementtejä ja uusia ratkaisuja, joilla kriisistä selvitään. Yhteiskuntamme on herässä vaiheessa ja meidän tulisi hyödyntää kriisissä toimimisen tila. Ettei hyvä kriisi mene hukkaan ja että emme unohda tärkeimpiä asioita. Tällä hetkellä elämän perusarvot korostuvat, onni tulee läheltä pienistä asioista, läheiset ihmissuhteet ja yhteisöllisyys korostuu sekä luonnon ja luovuuden antama merkityksellisyys. Poikkeustilanne on aktivoinut uutta ajattelua, esimerkiksi suomalaisen ruoan sekä koulu- ja terveydenhuoltojärjestelmien arvostus on kasvanut ja kädentaitojen merkitys. Lisäksi kriisi on synnyttänyt uusia ratkaisuja esimerkiksi digitaalisuuteen, oppimiseen ja viestintään.

Korona-kriisi on havahduttanut ihmiskunnan globaalista haavoittuvuudesta ja positiivisena vaikutuksena saattaa olla myös se, että ilmastokriisin hallintaan tartutaan nyt astetta vahvemmin. Ilmasto-resilienssin vahvistamisen keinot ovat osin samat kuin korona-kriisinkin ja siksi voidaan saada synergiahyötyjä. Viime vuonna valmistui Suomen historian ensimmäinen Ilmastovuosisikertomus, jossa raportoitiin myös Ilmastomuutokseen sopeutumisen kiirehtimisestä (Lilja-Rothsten 2019b). Tulos perustuu Suomen Kansallisen ilmastomuutokseen sopeutumis suunnitelman väliarvioinnin tuloksiin, jossa kuvataan ilmastoriskien hallinnan puutteellisuus sekä se, että taloudelliset ja terveydelliset riskit on vielä huonosti tunnistettu eikä toimeenpanoa ole käynnistetty riittävästi (Mäkinen ym. 2019). Taloudellisesti on halvempaa pyrkiä ennakoimaan riskit ja pyrkiä minimoimaan riskien toteutuminen.

Kriisissä me tarvitsemme toivoa ja toisiamme. Avoimuus, luottamuksen rakentaminen ja eri toimialojen ja ihmisen välinen kunnioittaminen korostuu, jotta vältymme turhilta ristiriidoilta. Resilienssin parhaita käänköksiä suomenkielelle ovat sitko, muutoksen sietokyky tai sisu. Suomalaista sisua ja onnellisen yhteiskunnan voimaa tarvitaan, jotta yhteiskuntamme vahvistuu jälleen. Yksi mahdollisuus on kestävä kehityksen hyödyntäminen, myös arktisessa yhteistyössä se nostettiin yhteistyötä edistäväksi teemaksi. Komission Green dealin jalkautuminen voi parhaimmillaan nostaa uusia ilmastokestäviä ratkaisuja, jotka voivat synnyttää hyvinvointia; uusia tuotteita, palveluita ja työpaikkoja. Ilmastokestävät investoinnit ja hyvinvointiratkaisut voivat rakentaa tulevaisuuden toivoa. Koronan jälkeisestä maailmasta tulee laajapohjaisen kestävä kehityksen yhteiskunta. Tiivistetysti muutoksensietokykymme kasvattamiseksi: 1. Vahvistamme ihmisten ja organisaatioiden välistä yhteistyötä globaalista yhteistyöstä paikallistasolle 2. Laajennamme SIETO-riskienhallinnan toimintamallin kehittämistä 3. Rakennamme toivoa konkreettisilla teoilla, tieteen ja taiteen innovaatioilla ja uuden oppimisella.

Saara Lilja-Rothsten koordinoi vuosina 2016–2019 valtioneuvostossa maa- ja metsätalousministeriössä yhteiskuntamme sopeutumista muuttuvaan ilmastoon ja vastasi arktisesta resilienssityöstä Suomen Arktisen neuvoston puheenjohtajuuskaudella 2017–2019. Hän vastasi Suomen kannoista ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi EU-yhteistyössä. Lisäksi hän osallistui kestävän rahoituksen valmisteluun, kestävän kehityksen rakentamiseen valtioneuvoston kansallisen kestävän kehityksen indikaattoriyöryhmässä ja Itämerenvaltioiden ministerineuvoston kestävän kehityksen asiantuntijaryhmässä. Hän on maatalous-metsätieteiden tohtori ja filosofian maisteri ja perehtynyt metsien käytön kestävytyteen ja ekosysteemipalveluiden tuotteistamiseen. Hän on auskultoinut ja on opettanut eri koulutusasteilla peruskoulusta ammattikorkeakouluun ja Helsingin ja Oulun yliopistoon.

Lähteitä:

ARAF 2017. [Arctic Resilience Action Framework Cooperating for a More Resilient and Prosperous Arctic Region. Review Committee.](#)

ARAF 2019. [Arctic Resilience Action Framework \(ARAF\) 2017 –2019 Implementation Project Final Project Report](#)

Halonen, M. & Sepponen, S. 2018: [If we lose the Arctic, we lose the world. Report of the 1st Arctic Resilience Forum, 10-11 September 2018 in Rovaniemi, Finland.](#)

[Ilmastonmuutoshaltuun viestintäkampanja 2018](#)

Koivurova, T. & Kähkönen T. 2018. [Pre-Study for the Arctic Resilience Forum. Arctic Centre University of Lapland.](#)

Lilja-Rothsten, S. 2018. [Ilmastonmuutos koettelee muutosvalmiuttamme. Blogi. Maa- ja metsätalousministeriö](#)

Lilja-Rothsten, S. 2019a. [Perusmuistio eduskunnalle MMM2019-00019 Komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle ilmastonmuutokseen sopeutumista koskevan EU:n strategian täytäntöönpanosta. 15.1.2019.](#)

Lilja-Rothsten, S. 2019b. [Sopeutumistoimien kiireellisyys korostuu. s. 37-38. Teoksessa Ilmastovuosikertomus Cederlöf, M. & Siljander, R. Ympäristöministeriön julkaisuja 2019:12. K17/2019vp.](#)

Makaroff, M. 2019. [Huomennakin musiikkivideo. Vivace- nuoriso- ja juniorikuoro.](#)

Malinen, S., Janhonen, M., Heiniö, M., Walker, B. & Nilakant, V. 2020. Kun maailma järkkyy resilienssiorganisaatio kestää. s. 89-92 Suomen sotilas 2/2020.

Metsähallitus 2018. [Arktisen alueen ilmastokestävyys puhutti Rovaniemellä. Tiedote. Metsähallitus](#)

Mäkinen, K., Sorvali, J., Lipsanen, A. & Hildén, M. 2019. [Kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumis suunnitelman 2022 toimeenpanon väliarviointi. Maa- ja metsätalousministeriö.](#)

Tiihonen, A. 2014. [Miten tästä eteenpäin hyvinvoinnin tiellä? Having, Loving, Being ja Experiencing, Meaning, Doing. Teoksessa Nieminen, A., Tarkiainen, A. & Vuorio, E. \(toim.\). 2014. Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 228-246. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522164353.pdf>](#)

Tiihonen, A. 2018. Kokemuksellinen oppiminen ja muutoksen tukeminen osa 1.

(<https://vimeo.com/251473638/1199c43533>), 27 min. Kokemuksellisen oppimisen perusteita.

Tuomenvirta, H. ym. 2018. [Sää- ja ilmastoriskien arviointi ja toimintamallit. SIETO-hankkeen materiaalit. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.](#)

Tuomenvirta, H., Gregow, H., Harjanne, A., Luhtala, S., Mäkelä, A., Pilli-Sihvola, K., Juhola, S., Hildén, M., Peltonen-Sainio, P., Miettinen, I. T. & Halonen, M. 2019. [Identifying Policy Actions Supporting Weather-Related Risk Management and Climate Change Adaptation in Finland. Sustainability 2019, 11\(13\), 3661;](#)

Ulkoministeriö 2018. [Ilmastonmuutos vaatii uusia ratkaisuja arktisella alueella. Tiedote.](#)

Valtioneuvosto 2019. [Vuoden 2018 Timanttiteko-palkinto Kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumis suunnitelman toimeenpanolle. Tiedote.](#)

Winland-konsortio 2019. Kestävä kokonaisturvallisuus – Energian, ruoan ja veden kytkökset osana yhteiskunnan resilienssiä. Winland-hankkeen tutkimuskatsaus II.